

15.

DEVETNAESTOSTOLJETNE BOSANSKE KRONIKE: ISTRAŽIVAČKE KONTROVERZE

Ida Ljubić

Sažetak: Ovim priopćenjem nastoji se predstaviti imagološka analiza bosanskih devetnaestostoljetnih kronika odnosno ljetopisa nastalih unutar pravoslavnog i katoličkog kulturnog kruga. Polazeći od teorijsko-metodoloških načela imagologije, komparativna analiza kronika ostvaruje se na intertekstualnoj (pitanje hibridizacije žanra) i kontekstualnoj razini (odnos teksta i društveno-političkih praksi), te se propituju načini konstrukcije i reprezentacije auto-, hetero- i meta- predodžbi u spomenutim djelima. Nadalje, priopćenje otvara prijeporna pitanja i probleme koji se nameću u istraživanju bosanskih kronističkih radova devetnaestog stoljeća, te potiče diskusiju o mogućim alternativnim konceptualnim pristupima i interpretacijskim smjernicama istraživanja.

Ključne riječi: Bosna, 19. stoljeće, kronike, katolici, pravoslavni, imagologija, komparativna analiza, intertekstualna analiza

---

Povijesni i politički kontekst nastanka bosanskih kronika

U 18. stoljeću politička moć Osmanskog Carstva ozbiljno je dovedena u pitanje podjednako zbog vanjskih (pritisak europskih centara moći, osobito Austrije i Rusije; učestali ratovi čije su posljedice bile teritorijalni gubici), ali i unutarnjih utjecaja (nedostatak financija, kao i sve češći ustanci nemuslimanskog stanovništva). Ovi događaji upućivali su na to da Carstvo prolazi kroz krizu, te su nametali pitanje bliži li se ono svojem kraju.

Modernizacijske reforme, kontinuirane zloupotrebe činovničkih položaja i s njima povezana nasilja, ali i sultanski proglasi o vjerskoj ravnopravnosti, snažno su se odrazili i na prilike u Bosanskom ejaletu u 19. stoljeću. Pokušaji vojnih reformi rezultirali su autonomističkim i separatističkim nastojanjima bosanskih i hercegovačkih krupnih feudalaca (ajana i kapetana), a nasilja osmanskih činovnika i financijsko iscrpljivanje raje doveli su do učestalih oružanih ustanaka tijekom cijelog stoljeća.

S druge strane, velike su europske sile, osobito Austrija i Rusija, naslućujući moguću propast Osmanskog Carstva, iz političkih razloga nastojale preuzeti ulogu “dušebrižnika”

nemuslimanskog, odnosno katoličkog i pravoslavnog stanovništva. Pod njihovim utjecajem, kao i pod utjecajem postupnog prodiranja ideja europskih nacionalnih pokreta, u Bosanskom pašaluku nastaju djela historijsko-literarnog karaktera u kojima se naziru pokušaji konstrukcije kolektivnih identiteta katoličke, kao i pravoslavne konfesionalne zajednice.

Intertekstualna analiza i pitanje hibridizacije žanra

Unutar katoličkog kulturnog kompleksa devetnaestostoljetnog Bosanskog pašaluka, nastao je ljetopis bosanskog franjevca Jake Baltića "Godišnjak od događaja i promine vrimena u Bosni" koji obuhvaća događaje u razdoblju od 1754. do 1882. godine.¹ Intertekstualna analiza, koja podrazumijeva smještanje teksta u sociohistorijski diskurzivni poredak i određivanje žanrovske pripadnosti teksta, dovodi do zaključka da se Baltićev "Godišnjak" nastavlja na srednjovjekovnu tradiciju pisanja samostanskih kronika, koja je započela već od samog početka djelovanja franjevačkog reda u Bosni u 13. stoljeću. Po svojim formalnim obilježjima, kao što je, na primjer, kronološko nizanje godina i njima pripadajućih opisa i interpretacija povijesnih događaja, Baltićevo djelo nadovezuje se na tri kronistička djela franjevačkih autora Benića, Lašvanina i Bogdanovića iz 18. stoljeća.² Ovu poveznicu Baltićevog djela i ranijih samostanskih kronika potvrđuje i iskaz samog autora da su mu poslužili kao izvori za pisanje "Godišnjaka".³

Iako svojim formalnim karakteristikama pripada tradiciji bosanske srednjovjekovne franjevačke kronističke tradicije, Baltićev ljetopis sadrži obilježja koja ga djelomično izdvajaju i ističu unutar spomenute tradicije. Autorova filozofija povijesti, pod kojom se prvenstveno podrazumijeva svijest o uzročnosti prošlih i suvremenih povijesnih zbivanja u ljudskom djelovanju, svijest o događajima kao čimbenicima promjene, kao i njegov kritički pristup povijesnim izvorima, izrazito razlikuju njegovu povijesnu pripovijest od ljetopisa ranijih autora, čija povijesna svijest ima eshatološku narav. Baltićeva "razvijena" svijest o povijesnim uzrocima i posljedicama, kao i kritički pristup, omogućili su oblikovanje ljetopisa koja se odvajaju od srednjovjekovnih povijesnih narativa i poprimaju oblike "moderne" povijesti koju karakterizira visok stupanj kritičnosti i interpretacije povijesnih događaja.

Intertekstualna analiza Baltićevog ljetopisa razotkriva još jednu važnu specifičnost u odnosu na raniju bosansku ljetopisnu produkciju. Za razliku od osamnaestostoljetnih franjevačkih autora koji ne iznose niti oblikuju ikakvu političku ideologiju, Baltić koristi svoju povijesnu pripovijest kao medij kojim promiče panslavensku ideologiju. Iako u djelu ne spominje izričito panslavenski politički koncept ili program, njegova naracija otkriva jasnu priklonjenost panslavizmu kao ideji vjerskog zajedništva katolika i pravoslavaca. Kao primjer istaknula bih Baltićev prikaz biskupa Strossmayera kao nebeskog anđela koji ima božansku misiju ujedinjenja slavenskih "ovci" u jedno jedinstveno stado, kao i slikovite osjećaje dirnutosti na okupljanju slavenskih naroda u Rimu 1881. g.

¹ Jako BALTIĆ, *Godišnjak od događaja crkvenih, svjetskih i promine vrimena u Bosni*, Sarajevo, Zagreb 2003.

² Vidi: Bono BENIĆ, *Ljetopis sutješkoga samostana*, Sarajevo – Zagreb 2003., Marijan BOGDANOVIĆ, *Ljetopis kreševskog samostana*, Sarajevo, Zagreb 2003. i Nikola LAŠVANIN, *Ljetopis*, Sarajevo, Zagreb 2003.

³ Andrija, ZIRDUM, "Proslov", *Godišnjak od događaja crkvenih, svjetskih i promine vrimena u Bosni*, Sarajevo, Zagreb 2003., 28.

Upravo ova ideološka komponenta “Godišnjaka” postavlja i pitanje adresata, odnosno publike kojoj je njegova pripovijest namijenjena. U maniri humanističkih povjesničara, čija djela su mu poslužila kao izvori, Baltić je istaknuo značaj sakupljanja znanja o precima i minulim vremenima, te je istovremeno preuzeo i humanistički topos posvećivanja djela budućim naraštajima, u ovom slučaju franjevačkom podmlatku. Iako je autor jasno označio kome se obraća i ostavlja svoje djelo u naslijeđe, postavljaju se se pitanja do koje mjere je bio dosljedan u svom cilju pisanja povijesti isključivo za franjevački podmladak i ima li njegovo djelo političko-ideološku funkciju? Drugim riječima, može li se Baltićev ljetopis protumačiti i kao sredstvo promicanja panslavenske ideologije u trenutku ozbiljne nestabilnosti političke moći Osmanskog Carstva? Nadalje, intertekstualna analiza Baltićevog ljetopisa nameće i pitanje može li se njegov tekst istraživati i kao fenomen kulturne hibridizacije, odnosno kao novu transkulturnu formu koja je nastala pod utjecajem specifičnih socio-političkih prilika devetnaestostoljetnog Bosanskog ejaleta?

U slučaju ljetopisa nastalih unutar pravoslavnog kulturnog kruga, hibridizacija žanra se čini neupitna. Intertekstualna analiza “Ljetopisa Hercegovine 1831.-1857.” autora Prokopija Čokorila, kao i “Ljetopisa Bosne 1825.-1856.” autorice Stake Skenderove, pokazuje da oni ni po svojim formalnim, ni sadržajnim karakteristikama ne pripadaju žanru ljetopisa ili kronika. Također, i djelo Joanikija Pamučine “Životopis Ali-paše Rizvanbegovića”, koje je dosadašnja historiografija smatrala ljetopisom, po svojim obilježjima pripada u biografski, a ne ljetopisni žanr.⁴

Formalna obilježja navedenih djela pravoslavnog kulturnog kruga, po mojem mišljenju, ne mogu se smatrati ljetopisima, jer im nedostaje osnovno obilježje tog žanra: kronološko ili tematsko grupiranje povijesnih događaja. Štoviše, Prokopije Čokorilo često opće ne navodi godinu u kojoj se pojedini događaj zbio, što otežava smještanje događaja u vrijeme. Njegov “Ljetopis Hercegovine”, jednako kao i Pamučinin “Životopis Ali-paše Rizvanbegovića” svojim karakteristikama više nalikuju na pravoslavna “žitija”, odnosno životopise svetaca, s time da glavni subjekt njihovih djela nije svetac, već bosanski vezir Ali-paša Rizvanbegović.

Hibridizacija žanra najočitija je u slučaju autorice Skenderove, čije djelo u svome originalnom obliku predstavlja epsku pjesmu spjevanu u stihu deseterca. Tek je Aleksandar Fjodorovič Giljferding, prvi sarajevski konzul i autor “Putopisa”, dao Stakinoj epskoj pjesmi narativni oblik, no niti on nema formalna obilježja ljetopisa. U slučaju djela pravoslavnih autora, čini se da bi se fenomen žanrovske hibridizacije mogao barem djelomično objasniti nepostojanjem autohtone kronističke tradicije pravoslavnog kulturnog kruga u Bosni.

Za razliku od Baltićevog ljetopisa, koji je u ideološkom smislu prožet idejama panslavizma, u djelima pravoslavnih autora panslavenska ideološka komponenta nedostaje. Štoviše, sve troje pravoslavnih autora oblikovalo je diskurs kojim se ni u kojem slučaju ne iskazuje pripadnost slavenskoj zajednici naroda (uopće ne koriste termin Slaven). Oni su upotrebljavali isključivo pojmove konfesionalnog karaktera, odnosno isticali su isključivo konfesionalnu pripadnost stanovništva Bosne i Hercegovine. Međutim, panslavenska ideologija jasno se ocrtava u naknadnim komentarima Aleksandra Fjodoroviča Giljferdinga na originalni tekst pravoslavnih autora. Kao primjer navela bih Giljferdingove komentare na tekst Čokorila i Pamučine kojim autori nastoje odrediti konfesionalnu pripadnost stanovništva Bosne i Hercegovine.

⁴ Prokopije ČOKORILO; Joanikije PAMUČINA; Staka SKENDEROVA, *Ljetopisi*, Sarajevo 1976., 256.

Kulturne predodžbe i stereotipi u devetnaestostoljetnim bosanskim kronikama

U razdoblju u kojem Osmansko Carstvo prolazi kroz ozbiljnu društveno-političku krizu, a Europu potresaju pokreti za nacionalnu emancipaciju, konfesionalne zajednice Bosanskog pašaluka nastoje se odrediti prema promjenama koje su ovi procesi nametnuli. U trenutku moguće propasti Carstva, kao i sve jačeg utjecaja nacionalnih ideologija koje dopiru iz susjednih zemalja (prvenstveno Hrvatske, Srbije i Crne Gore) pred konfesionalne zajednice pašaluka nameće se važno pitanje uz koje će od ponuđenih političkih opcija ili programa pristati.

Najpoznatiji nositelji ideja kulturnog i nacionalnog preporoda katoličkog kulturnog kruga u Bosni su Ivan Franjo Jukić i Grga Martić, franjevci koji pristaju uz ideje ilirskog pokreta. Pripadnici pravoslavnog kulturnog kruga, inspirirani Prvim srpskim ustankom i idejama Vuka Stefanovića Karadžića, svoje su djelovanje vezali uz zadarski časopis *Srpsko-dalmatinski magazin* pod uredništvom Đorđa Nikolajevića i Božidara Petranovića.⁵ Jednako tako, i kronike franjevca Jake Baltića, te pravoslavnih autora Pamučine, Čokorila i Stake Skenderove mogu se smatrati djelima inspiriranim nacionalnim ideologijama. Svoje pripovijesti svi kroničari započinju opisima zbivanja tridesetih godina devetnaestog stoljeća u Bosanskom ejaletu. U tim prijelomnim trenucima (ukidanje janjičarskog reda kao posljedica modernizacije, odvajanje Hercegovine od Bosanskog ejaleta i kontinuiran slijed ustanaka i buna nemuslimanskog, podjednako kao i muslimanskog stanovništva) autori nastoje u svojim djelima narativno formulirati identitet svoje konfesionalne zajednice, ne bi li se odredili prema spomenutim događajima.

Osnovni i razlikovni princip na kojem svi autori temelje vlastiti identitet je konfesionalni princip, što drugim riječima znači da se Baltić prvenstveno veže uz konfesionalnu zajednicu franjevac provincije Bosne Srebrene, a pravoslavni autori uz pravoslavnu, odnosno “hrišćansku” konfesiju. U terminološkom smislu, Baltić jasno iskazuje vlastitu pripadnost katoličkoj zajednici u širem i franjevačkoj zajednici u užem smislu, dok pravoslavni autori još uvijek ne nalaze jasne i precizne distinktivne konfesionalne termine (tako, na primjer, Pamučina među pravoslavnim vjernicima prepoznaje “hrišćane”, ali i “pravoslavne – hrišćane”, a među katoličkim “katolike” i “rimokatolike”).

Kod autora obiju konfesija vidljiva je diferencijacija “mi-grupe” na etničkoj, ali i na jezičnoj osnovi. Pravoslavni autori svoju konfesionalnu zajednicu na etničkoj razini svrstavaju među Srbe, no izrazita je i diferencijacija pravoslavaca po regionalnom principu (Popovci, Mostarci, Sarajlije). S druge strane, Baltić “mi-grupu” s kojom se identificirao niti u jednom trenutku nije pobliže odredio etničkim terminima, nego ju je okarakterizirao općenitim pojmovima, kao što su, na primjer, “naš narod” ili “našinci”. Pod tim pojmom podrazumijevao je sve narodne skupine koje su bile objektom procesa mađarizacije (Hrvati, Srbi, Dalmatinci i Bošnjaci), što ukazuje da je Baltiću, kao nositelju panslavenske ideje, pored konfesije, važan identifikacijski i integrativni čimbenik zajednice bio i jezik.

Jedan od nužnih preduvjeta oblikovanja identiteta vlastite zajednice u pravoslavnim i franjevačkim autorima bilo je i konstruiranje čitavog niza kulturnih predodžbi i heterostereotipa onih zajednica koje svojim karakteristikama nisu ulazile u normativnu “mi – gru-

⁵ Ivan LOVRENOVIĆ, *Unutarnja zemlja. Kratki pregled kulturne povijesti Bosne i Hercegovine*, Zagreb 1998., 113.

pu”, odnosno onih vjerskih i etničkih zajednica koje su autori poimali kao protivničke. U prvom redu, neprijateljskom i stranom “ne-mi grupom” u pravoslavnim izvorima doživljavali su se visoki osmanski službenici (na primjer, vezir ili paša, kavazbaša – načelnik policije, te brojni kapetani i ajani). U svrhu političkog diskvalificiranja “neprijatelja” autori Pamučina i Čokorilo konstruirali su opoziciju auto- i hetero-stereotipa: “mi-hrišćani” reprezentirani su kao “vjerna raja” koja se u pobunu protiv sultana uključila na temelju obmane, dok su Bosanski Muslimani i velikaši prikazani kao “nevjerni sultanu”, “varalice” i “čistunci” (protivnici reformi).

Nadalje, diferencijalne karakteristike osmanskog “Drugog” (devijacije, odmaci i razlike u odnosu na “mi-grupu”) u pravoslavnim izvorima utjelovljuju se u liku Ali-paše Rizvanbegovića, oko kojeg je koncentriran najveći broj heterostereotipa. U fokusu reprezentacije Rizvanbegovića kao otjelovljenja osmanskog/turskog “Drugog” tri su diskurzivno najeksplicitniji stereotipa: Ali-paša kao bratoubojica, kao nabijač hrišćanskih i srpskih glava na kolac i kao okrutni tiranin koji zlostavlja hrišćansku raj. Važno je napomenuti da je Čokorilo bio naklonjeniji “zlom upravitelju” od Pamučine, te da je istaknuo i njegove pozitivne karakteristike:

“(Pored sve svoje krvožednosti, bio je često pravedan i sveto je ispunjavao svoje obećanje).”⁶

Pamučina, s druge strane, kao jedinu Rizvanbegovićevu pozitivnu karakteristiku isticao je susprezanje od “najgnusnijeg grijeha” – homoseksualnosti i pedofilije, koje autor pripisuje svim osmanskim velmožama, no istovremeno ga je ipak smatrao ženskarom, osuđujući islamski običaj mnogoženstva kao seksualno devijantnog. Ovakvim diskurzivnim stereotipiziranjem seksualnog ponašanja Osmanlija, Pamučina ulazi u normativni ranonovovjekovski diskurs o seksualnosti “Turaka” kojim se osmanski “Drugi” nastoji politički, etički i ljudski diskvalificirati.

U Baltićevom “Godišnjaku” objekti stereotipiziranja nisu Osmanlije, kao u slučaju pravoslavnih autora, nego prvenstveno Mađari. Kao eksponent panslavenske ideologije koja ističe jezik kao važan integrativni čimbenik slavenske zajednice, Baltić je za franjevačku konfesionalnu zajednicu (koju je smjestio u okvir panslavenske zajednice naroda) veću prijatnu osjećao od procesa mađarizacije i utjecaja mađarskih kalvinista, nego od strane Osmanlija. Stoga je u svom ljetopisu formulirao heterostereotip o Mađarima kao “po naravi zlobnom”, snažnom, ali agresivnom narodu opijenom nacionalnim duhom.

I u slučaju negativne nacionalne karakterizacije Talijana, Baltića je prvenstveno vodila opasnost od nametanja stranog, ne-slavenskog jezika, koja se u Bosanski ejalet proširila iz Dalmacije. On nastoji politički diskvalificirati Talijane nazivajući ih “framožunima” ili masonima, a ide toliko daleko da potkopava ideju cijele talijanske civilizacije izjavom da je dovoljno govoriti natruhe talijanskog i mrziti svećenstvo da bi se postao civilizirani filozof.

Pozitivni nacionalni heterostereotipi koje je Baltić konstruirao u svom diskursu odnose se prvenstveno na Austriju i na Hrvatsku. Austrija je prezentirana kao “spasiteljica katoličke Crkve u Bosni” radi financijske pomoći pri obrazovanju franjevačkog podmlatka i pružanja utočišta ustanicima, a Hrvati kao jedini dostojanstveni Slaveni, koji hrabro i jedinstveno, s velikom ljubavlju prema svom jeziku, brane svoju slavensku narodnost. Pozitivna nacionalna karakterologija Hrvata ima socio-političku funkciju i neposredan je dokaz

⁶ Prokopije ČOKORILO, “Ljetopis Hercegovine 1831. – 1857.”, *Ljetopisi*, Sarajevo 1976., 51.

Baltićevo političko stajalište: on je snažno podupirao hrvatski narodni preporod, kao i ideje panslavizma. Iako nikada izričito navedena, Baltićeva vizija budućnosti franjevačke konfesionalne zajednice u slučaju rasapa Osmanskog Carstva svakako se nazire u političkom zajedništvu sa Hrvatskom.

Ambivalentan stav Baltića prema Osmanlijama/Turcima, kao i prema Srbima također je uzrokovan socio-političkim uvjetima u Bosanskom ejaletu u devetnaestom stoljeću. Iako konstruira negativne heterostereotipe Osmanlija na jednak način kao i pravoslavni autori (Osmanlije kao okrutni tirani i krvoloci koji ugnjetavaju katoličku raju i franjevce), u političke svrhe često ističe pravednost i naklonjenost osmanskih činovnika bosanskim franjevcima u slučaju Barišićeve afere. Jednako tako, stvara sliku o Srbima i “ristjanima” kao neukom i vjerski netolerantnom narodu (osobito prema katolicima), no s druge strane, u skladu sa panslavizmom, s divljenjem piše o arhitekturi koju je zapazio na svojem putu u Beograd. Također zaključuje i da bi Srbija ostvarila još značajniji napredak da se oslobodi “turskoga jarma”.

Zaključak

Otvorena pitanja koja ostaju nakon imagološke analize bosanskih franjevačkih i pravoslavnih devetnaestostoljetnih kronika izložene ovim priopćenjem odnose se na prvom mjestu na problem hibridizacije žanra, odnosno u kolikoj mjeri se navedeni izvori mogu promatrati kao fenomen kulturne hibridizacije? Drugim riječima, postoji li prikladniji alternativni teorijsko-metodološki okvir ili model analize kojim bi se učinkovitije uočile specifičnosti bosanskih izvora koje su uvjetovane socio-političkom situacijom?

Nadalje, iako je ideološki karakter neosporan, osobito u slučaju franjevačke kronike, nameće se pitanje u kolikoj mjeri ideologije koje autori promoviraju u svojim djelima korespondiraju sa nacionalnim ideologijama zemalja koje su politički utjecale na Bosanski pašaluk. Na primjer, u kojem se odnosu nalaze bosansko-franjevačko “hrvatstvo” i ono “matično”, koje se proširilo iz Hrvatske u ejalet, kao i pitanje veze između srpske nacionalne i bosansko-pravoslavne ideologije. Pitanje vezano uz socio-političke prilike u ejaletu, a čiji bi odgovor poticajno djelovao na daljnju analizu izvora, jest utjecaj panslavističke ideologije na autore bosansko-pravoslavnog kulturnog kruga, a koji se manifestirao u Giljferdingovim nadopunama pravoslavnih kronika.

THE NINETEENTH CENTURY'S BOSNIAN CHRONICLES: RESEARCH CONTROVERSIES

Abstract: This report aims at presenting imagological analysis of the 19th century chronicles, i.e. annals that emerged from Orthodox and Catholic communities in Bosnia. Based on the theoretical and methodological principles of imagology, the comparative analysis of the annals examines both the intertextual (the question of genre hybridization) and the contextual level (the relation of text

and socio-political practices), and questions the construction and representation of auto-, hetero- and meta-stereotypes in the mentioned texts. Furthermore, the report addresses contentious issues relevant to the 19th century Bosnian chronicle studies and invites discussion on possible alternative conceptual approaches and interpretive guidelines for research.

Key words: Bosnia, 19th century, chronicles, Catholics, Eastern Orthodox, imagology, comparative analysis, intertextual analysis.

Literatura

- Jako BALTIC, *Godišnjak od događaja crkvenih, svietskih i promine vremena u Bosni*, Sarajevo-Zagreb 2003.
- Jako BALTIC, *Godišnjak od događaja crkvenih, svietskih i promine vremena u Bosni*, Sarajevo 1991.
- Bono BENIĆ, *Ljetopis sutješkoga samostana*, Sarajevo – Zagreb 2003.
- Marijan BOGDANOVIĆ, *Ljetopis kreševskog samostana*, Sarajevo – Zagreb 2003.
- Prokopije ČOKORILO – Joanikije PAMUČINA – Staka SKENDEROVA, *Ljetopisi*, Sarajevo 1976.
- Prokopije ČOKORILO, “Ljetopis Hercegovine 1831. –1857.”, *Ljetopisi*, Sarajevo 1976.
- Nikola LAŠVANIN, *Ljetopis*, Sarajevo – Zagreb 2003.
- Ivan LOVRENOVIĆ, *Unutarnja zemlja. Kratki pregled kulturne povijesti Bosne i Hercegovine*, Zagreb 1998.
- Joanikije PAMUČINA, “Život Ali-paše Rizvanbegovića Stočanina (Pričanje savremenika i očevica)”, *Ljetopisi*, Sarajevo 1976.
- Staka SKENDEROVA, “Ljetopis Bosne 1825. – 1856.”, *Ljetopisi*, Sarajevo 1976.
- Andrija ZIRDUM, “Proslov”, *Godišnjak od događaja crkvenih, svjetskih i promine vremena u Bosni*, Sarajevo-Zagreb 2003.

DESNIČINI SUSRETI
2005.–2008.
Zbornik radova

Uredili
Drago Roksandić
Ivana Cvijović Javorina

Filozofski fakultet u Zagrebu
Plejada
Zagreb, 2010.

Biblioteka DESNIČINI SUSRETI

sv. 3

Nakladnici

Filozofski fakultet u Zagrebu, Centar za komparativnohistorijske i interkulturalne studije
Plejada d.o.o., Zagreb

Za nakladnike

Damir Boras

Igor Ranić

Uredili

Drago Roksandić

Ivana Cvijović Javorina

Recenzent

Velimir Visković

*Tiskanje ove knjige potpomogao je
Gradski ured za obrazovanje, kulturu i šport Grada Zagreba*

Fotografija na naslovnici

Vladan Desnica (iz fotodokumentacije dr. sc. Uroša Desnice)

Copyright © 2010., Plejada, Zagreb

ISBN 978-953-56047-7-8

DESNIČINI SUSRETI 2005.–2008.
Zbornik radova
Drago Roksandić, Ivana Cvijović Javorina (ur.)

Izvršni nakladnik
Plejada d.o.o.
Zagreb, VIII. južna obala 17
tel./faks 01/3906-533
e-mail: plejada@plejada-zg.hr
www.plejada-zg.hr

Izvršni urednik
Ilija Ranić

Grafička oprema
Studio *Canis*

Lektura
Jovan Čorak

Dizajn naslovnice
Ana Pojatina

Tisak i uvez
Tiskara Zelina d.d., Sveti Ivan Zelina
rujan 2010.

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne i sveučilišne
knjižnice u Zagrebu pod brojem 742369.

CENTAR ZA KOMPARATIVNOHISTORIJSKE
I INTERKULTURNE STUDIJE

DESNIČINI SUSRETI
2005.-2008.

Zbornik radova

Uredili
DRAGO ROKSANDIĆ
IVANA CVIJOVIĆ JAVORINA